

Šiuolaikiniame pasaulyje viskas keičiasi kone šviesos greičiu. Deja, taip pat greitai keičiasi ir nusikalstamumas. Ir vienas iš pačių sunkiausių šių laikų nusikaltimų – prekyba žmonėmis. Prekyba žmonėmis išlieka labai pelninga sunkaus ir organizuoto nusikalstamumo forma, kuri yra seniai įgijusi tarptautinį mastą, tad kova su ja – seniai yra nebe vien jėgos struktūrų (policijos) ar vienos valstybės, o visos žmonijos reikalas.

Prekybos žmonėmis klausimas yra labai kompleksinis, todėl Lietuvoje jo sprendime dalyvaujama aukščiausiu instituciniu ir politiniu lygiu – Lietuvos Respublikos Seime, Seimo komitetuose ir komisijose, Vyriausybėje, visose savivaldybėse, teisėsaugos institucijose ir nevyriausybiniuose organizacijose. Tai tapo ypač aktualu paskutiniu laikotarpiu, kai Lietuva susidūrė su Baltarusijos organizuotu tūkstančių užsieniečių iš Artimųjų Rytų ir Afrikos gabenimu į Europos Sąjungą neteisėtai kertant Lietuvos sieną. Prekybos žmonėmis situaciją taip pat ženkliai veikia Rusijos agresijos (karo) veiksmai Ukrainoje bei keliamos kitos įtampos Rytų Europoje. Matome, kad visos minėtos aplinkybės ženkliai blogino situaciją Lietuvoje. Lietuviai ir Lietuvoje esantys užsieniečiai įvairiais verbavimo būdais yra įtraukiami į prekybos žmonėmis tinklą. Dažnai jie yra išvežami į įvairias užsienio šalis, tačiau prekyba žmonėmis prasideda jau čia – Lietuvoje.

Šiandien Lietuvoje yra stebimos įvairios prekybos žmonėmis formos. Įvairaus amžiaus žmonės, tarp jų vaikai, ieškodami pelningesnio darbo užsienyje ir Lietuvoje, dažnai nežmoniškais sąlygomis dirba menkai, o kartais ir visai neapmokamus darbus, neturėdami jokių socialinių ir medicininių garantijų. Tokie žmonės, pasinaudojant jų pažeidžiamumu, yra išnaudojami prekybai žmonėmis įvairioms priverstinio darbo formoms žemės ūkio, pramonės, paslaugų sektoriuose tiek užsienyje, tiek Lietuvoje. Taip pat dažnai tokie pažeidžiami žmonės (moterys, vyrai ir vaikai) išvežami vykdyti įvairių nusikaltimų į pasaulio ir Europos miestus, kur dažnai yra įtraukiami į rimtesnius nusikaltėlių tinklus stambesniems nusikaltimams atlikti. 2021 metais Lietuvoje asmenys pripažinti nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis priverstiniam darbui buvo išnaudojami darbams žemės ūkio ir tekstilės pramonės srityse, darbui masažo salone, priverstiniam darbui įmonėse ir kitiems darbams atlikti. Asmenys pripažinti nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis nusikalstamoms veikoms daryti buvo išnaudojami: priverstinėms vagystėms (Vokietijos Federacinėje Respublikoje), narkotinių ar psichotropinių medžiagų auginimui (Jungtinėje Karalystėje), narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimui (Airijos Respublikoje).

Pasinaudojant moterų socialiniu, emociniu ar fiziniu pažeidžiamumu, prievartos ir apgaulės būdu merginos ir moterys dažnai tampa prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui aukomis. Tačiau vis dažniau į šios srities nusikaltimus įtraukiami ir vyrai bei vaikai.

Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, vis dažniau yra atkreipiamas dėmesys į internetinių technologijų reikšmę prekybos žmonėmis srityje. Įvairūs pažinčių portalai ir socialiniai tinklai tampa lengva ir sunkiai kontroliuojama žmonių verbavimo priemone. Interneto pagalba prekeiviai žmonėmis gali nesunkiai išsirinkti, susirasti ir įtikinti aukas. Be to, įvairūs internetiniai portalai jau yra ne tik priemonė prisivilioti žmones, bet ir realiai juos išnaudoti. Interneto modelių paslaugas siūlančiose svetainėse, pažinčių portaluose, internetinės pornografijos tinkluose neretai išnaudojami nepilnamečiai, o kartais ir mažamečiai vaikai. Tai jau ne tik visos Europos, bet ir viso pasaulio problema ir tendencija.

Lietuvoje kovai su prekyba žmonėmis ypatingas dėmesys teikiamas visų lygių valdžios institucijų, teisėsaugos, savivaldos, Bažnyčios, nevyriausybinių organizacijų ir vietos bendruomenių bendro veikimo puoselėjimui ir plėtimui. Priimant įstatymus prieš prekybą žmonėmis, pirmiausia orientuojamasi į nusikaltimų aukas ir veiksmingą nusikaltimų aukų interesų apsaugojimą. Veikiama įvairiais lygiais bendrose darbo grupėse, dalijamasi patirtimi, geriausia praktika kuriant prekybos žmonėmis prevenciją, rūpinamasi, kad nusikaltimų aukoms būtų prieinama teisinė, pastoracinė ir kita būtinoji pagalba, gerinama jų integracija į visuomenę ir stiprinamas teisinis nusikaltėlių persekiojimas. Šių nusikaltimų atpažinimui, ištyrimui ir prevencijai specialiai papildomai rengiami policijos pareigūnai ir prokurorai.

Lietuva nuolat peržiūri ir stiprina teisinį reguliavimą prekybos žmonėmis, aukų nukentėjusių nuo šių nusikaltimų apsaugos srityse:

- 2021 m. kovo 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas, kuriuo į nacionalinę teisę perkeltos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos nuostatos.
- Paskutiniaisiais metais Seime priimta eilė Baudžiamojo kodekso pakeitimų, sustiprinant atsakomybę už prekybą žmonėmis ir apsaugant nusikaltimų aukas.
- Veikia Vyriausybės patvirtinta Kovos su prekyba žmonėmis tarpžinybinė koordinavimo komisija.

Lietuvoje ypatingai didelis dėmesys skiriamas darbui su prekyba žmonėmis aukomis. 2019 metais įkurta „Nacionalinė asociacija prieš prekybą žmonėmis“ (Asociacija), kuri yra skėtinė nevyriausybinių organizacijų, apimanti visą Lietuvos teritoriją ir vienijanti visas organizacijas, teikiančias kompleksinę socialinę pagalbą nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis, prekybos žmonėmis aukoms.

Vienas pagrindinių Asociacijos tikslų yra garantuoti nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis vienodą kompleksinės pagalbos prieinamumą ir paslaugų kokybę. Siekiama išsiaiškinti asmens socialinių/psichologinių poreikių tenkinimo lūkesčius bei poreikių tenkinimo galimybes. Sudaromas personalizuotas nukentėjusiems nuo prekybos

žmonėmis poreikių tenkinimo pagalbos planas; atliekamas asmens socialinių ir psichologinių poreikių vertinimas; suteikiama skubi socialinė pagalba nukentėjusiajai/-am nuo prekybos žmonėmis, kai reikalinga aprūpinti ir pasirūpinti visomis socialinėmis priemonėmis, būtiniausiomis gyvenimo sąlygomis; suteikiamas palaikymas ir saugumas, psichologinė, psichoterapinė, teisinė bei kita socialinė pagalba, o užtikrinus fizinius, psichologinius ir emocinius poreikius, siekiama įgalinti asmenį savarankiškai tvarkyti savo gyvenimą, padedant įgyti išsilavinimą, specialybę, pasiruošiant darbo paieškoms bei įsidarbinant.

Prekyba žmonėmis yra rimtas nusikaltimas, kuriuo pažeidžiamos pamatinės žmogaus teisės ir žmogaus orumas. Atsižvelgiant į nusikaltimų prekybos žmonėmis aukoms daromą žalą, prevencija turi būti kovos su prekyba žmonėmis pagrindas, nes aukų nuo šių nusikaltimų yra daug daugiau nei rodo oficialūs duomenys. Prekyba žmonėmis yra greitai kintanti sritis. Žmonių verbavimo būdai ir priemonės, skirtos įvilioti žmones į prekybos žmonėmis spąstus, dažnai kinta, sparčiai vystosi. Visuomenės abejingumas skaudžiausiai atsiliepia labiausiai pažeidžiamoms žmonių grupėms. Šiandien labai svarbu ugdyti bendrą visuomenės sąmoningumą ir mažinti jos abejingumą šiai problemai. Lietuva telkė ir telks visas pastangas šių nusikaltimų prevencijos, pagalbos jų aukoms srityse, taip pat sieks užtikrinti kvalifikuotą teisinę pagalbą bei tinkamas apsaugos garantijas prekybos žmonėmis aukoms. Turime suprasti, kad nusikaltimuose prekyba žmonėmis – auka yra svarbiausia. Dalis prekybos žmonėmis bylų žlunga arba pasibaigia perkvalifikavimu vien dėl to, kad auka bijo ir nepasitiki, todėl reikia ir toliau nuolat dirbti siekiant, kad prekybos žmonėmis aukos jaustųsi saugios ir gautų laiku reikalingą pagalbą. Turi būti stiprinamas bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis ir užtikrinamas operatyvus informacijos apie procesą teikimas bei laiku ir kokybiškai teikiama nusikaltimų aukoms kompleksinė ir privatumo saugumo pagalba.

Šv. Mortos grupės susitikimai – tai galimybė pasidalinti skirtinga šalių patirtimi kovoje su prekybos žmonėmis nusikaltimais aukščiausių vadovų lygiu. Manychiau, kad tokie metiniai susitikimai organizuojami skirtingose šalyse būtų labai naudingi ir specialistų lygiu, siekiant pasidalinti geriausia praktika prekybos žmonėmis prevencijos, nusikaltimų aukų saugumo ir integracijos į visuomenę klausimais bei naujovėmis stiprinant teisinį nusikaltėlių persekiojimą. Tokie susitikimai, kaip atskiri projektai, galėtų būti finansuojami Europos Sąjungos programų lėšomis.